

НАШІ ВЧИТЕЛІ

КЕСТНЕР ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ
(25.02.1899 – 2.04.1957)

Зазвичай багато студентів не любить патанатомію. Вона здається їм важкою і незрозумілою, особливо якщо є недостатні базові знання з анатомії. І тоді лекції чи практичні заняття з цієї дисципліни для студента є "карою

божою". Такий студент знаходить будь-який "вагомий" аргумент, щоб пропустити заняття.

У нас, студентів 4-го курсу далекого п'ятого випуску медичного факультету Ужгородського університету, здається, були всі "законні" підстави, щоб чим менше відвідувати лекції та і практичні заняття з патанатомії. Практичні заняття в нас проходили на базі обласної лікарні, в напівпідвальному приміщенні. Кімната була маленька, і група із 10 студентів ледь у ній вмішталася. У викладача навіть не було місця, щоб поставити робочий стіл. Взимку в кімнаті було холодно і волого, включалася тільки одна електрична плитка та і та часто псувалася. На занятті ми сиділи в пальтах. Маленьке віконечко ледь пропускало денне світло. Осінньої пори, коли дні були короткі, а в нас була четверта пара, займатись було важко.

Парадокс, але на ці заняття ми йшли із задоволенням. Весь секрет був у нашому викладачеві – Олександрові Григоровичу Кестнерові.

На той час на кафедрі патанатомії університету було всього два мікроскопи, але Олександр Григорович організовував практичне заняття так, щоб ми цього не відчували. Він детально пояснював, що повинні бачити на препараті під мікроскопом. За одну пару ми могли проглянути декілька препаратів. На заняттях завжди панувала якась невимущена творча обстановка. Олександр Григорович ніколи не підвищував на студента голос, навіть тоді, коли той щось не знав. Він міг методично, по декілька разів пояснювати один і той же препарат чи якийсь питання, поки той не зрозумів суті.

Широка ерудиція Олександра Григоровича, досконале знання предмету, чудова мова, його м'якість та інтелігентність приваблювали студентів, і він був одним із найулюбленіших викладачів на факультеті.

Кестнер Олександр Григорович народився 25 лютого 1899 р. у Москві в сім'ї службовця. Батько працював контролером на Московській залізниці [1].

З 1910 р. по 1918 р. Олександр Григорович вчився в 6-ій Московській гімназії, після закінчення якої вступив на медичний факультет 1-го Московського державного медичного університету.

На медичному факультеті університету вчився з 1918 р. по 1924 р. і після його закінчення 7 липня 1924 р. отримав посвідчення № 2337, в якому було зазначено (далі – мовою оригіналу): "... громадянину Кестнеру Александру Григорьевичу предоставляется звание врача и, согласно постановления Народного Комиссариата по Просвещению от 1-го февраля 1919 г., право самостоятельной врачебной деятельности на всей территории Р.С.Ф.С.Р. и союзных Советских Республик".

Після закінчення медичного факультету університету Олександр Григорович вступає в аспірантуру при кафедрі патанатомії того ж університету, завідувачем якої в той час був академік А.І. Абрикосов.

Закінчивши аспірантуру, з 1928-го по 1931 р. завідував прозектурою і лабораторією клінічних аналізів пологового будинку ім. К. Цеткін у Москві.

З 1930-го по 1938 р. працював на кафедрі патанатомії 2-го Московського медичного інституту, спочатку асистентом, потім доцентом.

Практичну роботу патанатома з 1931-го по 1937 р. виконував у прозектурі лікарні ім. Жовтневої Революції в Москві, а в 1938 р. – у прозектурі пологового будинку № 15 (Москва).

Становлення Олександра Григоровича як спеціаліста-патанатома відбувалося під керівництвом академіка І.В. Давидовського, який завідував кафедрою патанатомії 2-го Московського медінституту.

В цей період Олександром Григоровичем написані роботи: "К вопросу о формировании и физио-

логии грудных желез“ (опублікована в журналі ”Клиническая медицина“ за 1929 рік), ”Апокринные железы детского возраста“ (робота включена в монографію проф. Е.Я.Герценберга), ”Травмы мозжечкового намета у плода при родах“ (опублікована в 1929 р. в ”Журнале раннего детского возраста“), ”О так называемой септической ангине (морфология и патогенез)“, стаття написана разом з академіком І.В.Давидовським і опублікована в журналі ”Архив патологической анатомии и патологической физиологии“ (1935.– Т.1, Вып.3).

Олександр Григорович брав безпосередню участь у написанні академіком І.В. Давидовським підручника для студентів ”Патологическая анатомия и патогенез ранних заболеваний человека“. Для підручника ним написана глава ”Родовая травма плода“.

Працюючи патанатомом у прозектурах різних лікувальних закладів Москви, Олександр Григорович брав активну участь в організації та проведенні клініко-патанатомічних конференцій, був їх науковим секретарем.

Справа в тому, що в 1930 р. академіком І.В. Давидовським на кафедрі патанатомії 2-го Московського медичного інституту вперше в Радянському Союзі почали організовувати клініко-патанатомічні конференції, на яких детально аналізувалися причини смерті хворих, розбіжності клінічного та патанатомічного діагнозу (якщо таке мало місце) тощо.

Грунтовні теоретичні знання, практичний досвід дозволяли Олександру Григоровичу активно брати участь в роботі конференцій, детально аналізувати важкі в діагностичному плані випадки різних захворювань чи смерті хворого.

Щорічні звіти про роботу конференцій публікувалися в журналі ”Архив патологической анатомии и патологической физиологии“.

Ці конференції були доброю школою підвищення фахового рівня як для практичних лікарів, так і для працівників різних клінічних кафедр.

В подальшому такі конференції почали проводитися і в інших лікувальних закладах країни, отримали юридичне та методичне забезпечення (відповідні накази Міністерства охорони здоров'я, методичні розробки тощо) і проводяться до цих пір.

Згодом про цей період роботи Олександра Григоровича академік І.В. Давидовський напише (мовою оригіналу): ”А.Г. Кестнера я знаю с момента окончания им медицинского факультета 1-го Московского государственного университета. Он работал вместе со мной на различных должностях в течение 15 лет. Ряд научных работ мною совместно с А. Г. Со своей стороны продолжаю считать А.Г. Кестнера одним из крупнейших патологоанатомов Советского Союза“.

На початку осені 1935 р. Олександром Григоровичем була захищена кандидатська дисертація на тему ”К вопросу о формировании и физиологии

грудных желез“, а вже 25 грудня 1935 р. рішенням кваліфікаційної комісії Наркомздора РСФСР йому було присуджено науковий ступінь кандидата медичних наук. Рішенням ВАК Всесоюзного комітету в справах вищої школи 27 вересня 1941 р. (протокол 31) був затверджений у званні доцента по кафедрі патологічної анатомії.

У зв'язку з початком Великої Вітчизняної війни диплом кандидата медичних наук МД № 005027 О.Г. Кестнеру ВАКом СРСР був виданий тільки 9 березня 1946 р., а атестат доцента ДЦ № 002185 – 25 січня 1946 р.

Особливу сторінку в житті Олександра Григоровича займають експедиції з вивчення нової хвороби на Далекому Сході, як тоді її називали – весняно-літнього (тайгового) кліщового енцефаліту.

На початку 30-х років минулого століття на Далекому Сході склалася своєрідна епідеміологічна обстановка.

У зв'язку зі збільшенням темпів господарської активності на Далекому Сході у регіон почали приїздити із інших областей Союзу багато людей. Серед них та і серед місцевого населення у весняний та осінній період спостерігалися спалахи невивченої на той час хвороби, яка супроводжувалася підвищенням температури, ураженням головного мозку, важким перебігом захворювання і відносно високою смертністю.

За дорученням Уряду країни для вивчення епідеміологічної ситуації та захворюваності населення Наркомздрав СРСР направив у даний регіон спеціальну комплексну експедицію.

Теоретичним підґрунтям для проведення такої роботи слугувало вчення Е.Н. Павловського про наявність природних вогнищ інфекційних захворювань.

Експедиція складалася із двох загонів: північного, який під керівництвом О.М.Левкович направлявся в Хабаровський край, і південного, який під керівництвом А.Д.Шебалдаєвої повинен був працювати на базі крайової лікарні у Владивостоці [2, 3].

В північний загін входили: епідеміолог В.Л. Ольшевська, лаборант-вірусолог Г.М. Зоріна-Миколаєва, ентомологи О.М. Скринник, М.В.Рихов і О.В. Гуцевич, вірусолог М.П. Чумаков і патологоанатом О.Г. Кестнер [3].

Начальником 1-ої Далекосхідної експедиції був призначений Л.О. Зільбер, у майбутньому відомий вірусолог і академік, а потім – О.О. Смородинцев.

Експедиція працювала в 1933–1935 і 1937 роках.

Членами експедиції було встановлено, що причиною весняно-літніх спалахів енцефаліту є вірус, переносником інфекції – іксодові кліщі, а резервуаром вірусу – дикі тварини (миші, бурундуки). Зараження людини можливе при укусах кліща і попадання в кров вірусу.

Далекосхідна експедиція, отримані нею наукові результати, як з'ясується згодом, мала знаковий

вплив на створення російської школи медичних епідеміологів і вірусологів, яка в наступні роки одержала всесвітнє визнання.

Згодом відомими стали імена всіх учасників експедиції: М.П.Чумакова, іменем якого названий Інститут поліомієліту і вірусних інфекцій, професорів О.Г.Панова, Е.М. Левкович (зав. відділом енцефаліту в Інституті ім. М.П. Чумакова), О.М. Шаповала, академіка О.О. Смородинцева та багатьох інших. Більшість членів експедиції стали провідними вірусологами не тільки своєї країни, але і світу. Вони створили свої школи вірусології [2, 3, 4].

Експедиція дала поштовх до створення в країні мережі як вірусологічних лабораторій, так і наукових інститутів.

У подальшому продовжувалося вдосконалення методів визначення вірусних захворювань, у тому числі й енцефаліту; створена вакцина для профілактики цього захворювання [2].

Як же після експедиції склалася доля Олександра Григоровича Кестнера ?

В 1939 р. Олександр Григорович переїжджає працювати в Хабаровський медичний інститут, де працює до 1948 року. Цей період у житті Олександра Григоровича був плідним. В інституті він організовує і очолює кафедру патанатомії, якою завідує до виїзду з Хабаровська у 1948 р.

В Хабаровську він продовжує займатися кліщовим енцефалітом. З матеріалами з цієї тематики виступає на наукових конференціях та серед практичних лікарів краю, публікує статті.

Так, у 1940 р. у "Сборнику трудов 1-й армейской научной конференции военврачей "Клещевой энцефалит" він публікує велику статтю "Патологическая анатомия и патогенез т.н. весенне-летнего (клещевого) энцефалита".

В 1943 р. у "Сборнику трудов научной сессии Хабаровского медицинского института" Олександр Григорович публікує статтю "Патологическая анатомия и патогенез т.н. острого инфекционного нефрозо-нефрита".

Наскільки серйозно займався Олександр Григорович тематикою кліщового енцефаліту, свідчить той факт, що під його керівництвом у Хабаровському медінституті протягом 1939 – 1947 років із цієї тематики було захищено п'ять кандидатських дисертацій.

Крім вищезгаданої тематики, Олександр Григорович займався бруцельозом, ревматичними пневмоніями, хворобою Аерза, кишковою непрохідністю тощо. Матеріали на ці теми Олександром Григоровичем разом із практичними лікарями публікувалися в фахових медичних журналах та доповідалися на різних конференціях.

У цей період Олександр Григорович тісно співпрацює з редакцією "Большой медицинской энциклопедии". Для неї ним написано більше 30 статей, частина з яких є оригінальни-

ми (ендометріома, анатомічні препарати та інші).

Продовжується співпраця з академіком І.В. Давидовським.

Матеріали, які були зібрані Олександром Григоровичем під час Далекосхідної експедиції та роботи в Хабаровському медінституті, лягли в основу його докторської дисертації. Тема дисертації: "Острый инфекционный нефрозо-нефрит; его морфология и патогенез".

З невідомих нам причин дисертація не була захищена...

Згодом про роботу в Хабаровському медінституті та на Далекому Сході академік І.В. Давидовський напише (мовою оригіналу): "Его (О.Г.Кестнера. – Прим. М.Ф.) эрудиция, равняющаяся его скромности, всем хорошо известна. На кафедре патологической анатомии Хабаровского медицинского института он наглядно демонстрирует те же качества. Можно сказать, именно он организовал и поставил на должную высоту патологоанатомическую службу на Дальнем Востоке. Под его руководством вышел ряд серьезных кандидатских диссертаций.

Личные качества, моральные и общественные, совершенно не требуют аттестации. Они никогда и ни у кого не возбудили сомнения.

Считаю, что А.Г. Кестнер является совершенно сформированным ученым патологом и педагогом, блестящим прозектором и организатором. г. Москва. 20.08. 1947 г."

У зв'язку із сімейними обставинами, згідно з наказом, був переведений на роботу до Львова (сім'я О. Кестнера уже знаходилась у Львові).

З 26 травня до 19 листопада 1948 р. О.Г. Кестнер завідував патогістологічною лабораторією в Львівському інституті переливання крові і невідкладної хірургії. Одночасно за сумісництвом працював доцентом на кафедрі патанатомії Львівського медичного інституту.

У вересні 1948 р. О.Г. Кестнер пройшов за конкурсом на посаду завідувача кафедри патанатомії в Ужгородському університеті. У жовтні 1948 р. Міністерством охорони здоров'я України (у відповідності до вимог того часу) Олександр Григорович був затверджений завідувачем кафедри патанатомії в Ужгородському університеті.

На той час за плечима Олександра Григоровича була аспірантура, звання кандидата медичних наук, доцента, робота на кафедрі патанатомії в 2-му Московському медичному інституті, участь у Далекосхідній експедиції з вивчення кліщового енцефаліту, завідування кафедрою патанатомії в Хабаровському медінституті, написана докторська дисертація і 18-річний педагогічний стаж роботи.

(Цікава деталь. Очевидно, до завідувачів кафедр у той час ставилися дуже прискіпливо, оскільки на засіданні конкурсної комісії в Ужгородському університеті по розгляду заяв претендентів на завідування кафедри патанатомії був присутній

головний патанатом Міністерства охорони здоров'я України проф. М.К. Даль).

На новій роботі в Ужгородському університеті потрібно було розпочинати все спочатку: кафедри патанатомії ще не існувало, потрібно було її створювати. Але, як кажуть, світ не без добрих людей. Із Москви та Хабаровська, з кафедр патанатомії, де раніше працював Олександр Григорович, колеги прислали декілька екземплярів підручників з патанатомії, фізіології, інших дисциплін.

В Ужгороді Олександр Григорович продовжував працювати над темою геморагічного нефрозо-нефриту. Він разом із завідувачем кафедри терапії університету проф. В.М.Слишком вперше на Закарпатті поставили діагноз геморагічного нефрозо-нефриту [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Личное дело № 264 Кестнера Александра Григорьевича/ МВО – СССР. Главное управление университетов. Ужгородский государственный университет. //Архів УжНУ.
2. Леонова Г.Н. Проблема клещевого энцефалита на юге Дальнего Востока: от открытия до настоящего времени// Бюллетень Сибирского отделения РАМН.– 2007.– № 4 (126).– С. 7–13.
3. К 70-летию открытия вируса клещевого энцефалита. Расширенное заседание ученого совета гос. учреждения "Институт полиомиелита и вирусных энцефалитов им. М.П. Чумакова РАМН", проблемной комиссии "Клещевой и другие вирусные энцефалиты" совместно с Федеральным государственным унитарным предприятием "Предприятие по производству бактерийных и вирусных препаратов Института полиомиелита и вирусных энцефалитов им. М.П. Чумакова РАМН". – Москва, 11–12 октября 2007 г. – 12 с. Код доступа к источнику: <http://www.poliomielit.ru/70klesch/Programma+illustrat.pdf>.
4. Погодина В.В. 70-летие открытия клещевого энцефалита. Путь к достоверной информации// Программа расширенного юбилейного заседания Ученого совета, посвященного 70-летию открытия клещевого энцефалита. Тезисы докладов. Код доступа к источнику: http://www.poliomielit.ru/70klesch/Pogodina_tezisi_klesch70.pdf.
5. Фатула М.І. Перше виявлення геморагічної лихоманки на Закарпатті //Науковий вісник Ужгородського університету, серія "Медицина".– Ужгород, 2008.– Вип. 33.– С.250–252.

В медичну літературу ввійшло це під назвою "Закарпатська геморагічна лихоманка".

За роботу Олександр Григорович був нагороджений медаллю "За доблестный труд в Великой Отечественной войне" та відзнаками "Отличник здравоохранения СССР" і "Отличник здравоохранения РСФСР".

В Ужгородській центральній міській клінічній лікарні працює син Олександра Григоровича-Олександр, відомий у краї уролог.

Помер Олександр Григорович Кестнер 2 квітня 1957 р. Похований на кладовищі "Кальварія" в м. Ужгород.

Всі ми, студенти, які вчилися в нього, пам'ятаємо нашого Вчителя, Людину, Педагога і дякуємо долі, що дала нам щастя з ним спілкуватися.

*Доктор медичних наук,
професор кафедри факультетської терапії
Ужгородського національного університету*
М.І.Фатула